

Rusya`nın Ortadoğu Politikası Nereye?

<http://www.1news.com.tr/yazarlar/20120123040814018.html>

Ortadoğu 20. yüzyılda büyük güçlerin sıkı rekabetine sahne olan bir bölge olarak uluslararası gündemi meşgul etmiştir.

Son dönemlerde bu bölge özellikle İran`a müdahale ve Arap Baharı süreci nedeniyle büyük aktörlerin dikkat ve ilgisini çekmeye devam ediyor. Bu bağlamda küresel sistemin önemli aktörlerinden olan Rusya`nın bölgeye yönelik ilgi ve aktifliği de kendisini göstermeye devam ediyor. Özellikle, Suriye`ye askeri gemiler gönderilmesi ve son olarak da İran`la Hazar`da enerji kaynakları ve askeri güvenlik içerikli gizli anlaşma imzalandığına dair iddia Moskova yönetiminin Ortadoğu planlarına ilginin yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Esasında Rusya`nın bölgeye ilgisi yeni değil ve nerdeyse 100 yıl süren bir tarihi altyapıya dayanmaktadır. Rusya`nın Ortadoğu algılamasının tarihsel boyutuna baktığımız zaman; Rusya`nın Ortadoğu kavramı yerine, İngilizlerin de yaptığı gibi “Yakındoğu” kavramını kullandığını, Pakistan ve Afganistan hariç bir taraftan Türkiye diğer taraftan Mısır`ı içine alan Körfez ülkeleri dahil bir bölgeyi “Yakındoğu” olarak tanımladığını görüyoruz.

Rusya`nın Yakındoğu`ya, bugün tartışılan anlamı ile Irak`a olan ilgisini Stalin döneminden başlatabiliriz. Nitekim Ortadoğu tarihinin son elli yılı içerisinde özellikle Soğuk savaş bitene kadar bölgeye ilişkin etkinlik mücadelesinin temel aktörleri ABD ve SSCB olmuştur.

Sovyetlerin 1919-1945 döneminde bu bölgeye ilişkin politikasını Türkiye, İran ve Afganistan'la geliştirilen ilişkilerin muhafazası biçiminde özetleyebiliriz. Sovyetlerin Ortadoğu bölgesine ilişkin etkin olma girişimleri Stalin yönetimin İkinci dünya savaşının ardından güçlenen emperyal istekleri çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Sovyet yönetimi 1945-1953 döneminde bölgedeki etkinliğini Türkiye ve İran'dan toprak almak, Libya'yı BM aracılığı ile kendi mandası altına alma çabalarını sağlamaya çalışmıştır. Stalin yönetimi İsrail'in ilanını destekleyerek İngiltere'nin bölgedeki etkinliğini zayıflatmak ve İsrail'i kendisinin bölgeye atlama tahtası olarak kullanmayı amaçlamıştır. Fakat Sovyetlerin bu unsurlara dayanan Ortadoğu politikası, bölgenin Sovyet stratejik algılaması içinde halen ikincil bir yer edinmesi ve ABD'nin Sovyet etkinlik çabalarına karşı çıkışı ile başarısızlığa uğramıştır.

Kruşev-Brejnev döneminde (1952-1982) Ortadoğu Sovyet stratejik algılanmasında daha önemli bir konuma yerleşmiş ve Sovyet etkinlik alanlarının en önemli yayılma alanlarından ve ABD ile mücadele bölgelerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Fakat Stalin'den farklı olarak bu dönemde Sovyet politikasının temel ağırlık noktasını Arap devletleri teşkil etmiş, Arap-İsrail anlaşmazlığı ise bölgenin merkezinde etkinlik kurmanın en iyi aracı olarak yoğun biçimde kullanılmıştır. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin İsrail'le olan diplomatik ilişkileri kesilmiş, İsrail'e karşı uzlaşmaz tutum sergileyen Arap devletlerine büyük askeri ve ekonomik yardımlar yapılmıştır.

Gorbaçov döneminde Sovyetlerin Ortadoğu politikası köklü bir değişiklik göstermiş, bölgede Sovyet stratejik algılamasında eski önemini kaybetmiş, bölgede ABD'yle rekabeti rafa kaldırmış, İsrail'le ilişkiler iyileşmiş, bölgede Arap-İsrail anlaşmazlığında dengeli bir tutum sergilenmeye çalışılmıştır.

1991'den sonra Ortadoğu bölgesine ilişkin tercihlerinde ciddi değişiklik yaşanmış, Rusya'nın

Ortadoğu politikasındaki temel öncelik Türkiye ve İran üzerine yoğunlaşmış, Arap-İsrail çatışma bölgesi üçüncü sıraya inmiştir. Kozırev'in dışişleri bakanlığının ilk yılı olan 1992'de, Rusya'nın Ortadoğu politikası tamamen Amerika'nın yaptıklarını desteklemek olmuş, 1993'den itibaren daha özgün bir politika izlenmeye çalışılsa da, İran örneği dışında, pek başarılı olunamamıştır. Primakov'un 1996'da dışişleri bakanlığına gelmesi de durumda fazla değişiklik yaratamamış, Rusya sadece Arap-İsrail alanında rolünü artırma çabalarına hız vermiştir.

Putin dönemiyle (1999-2008) birlikte Rusya'nın Ortadoğu bölgesine ilgisi ciddi biçimde güçlenmiştir. Bu ilgi üç temelde stratejik, ekonomik ve Rus iç politikası etkenlerinin etkisi ile şekillenmiştir. Stratejik anlamda, Ortadoğu yeni oluşma sürecindeki küresel sistemin esas rekabet alanı iken, ekonomik anlamda bu önem, özellikle de enerji etkeni Rusya için bölgenin önemini artırmıştır. Keza iç politika bakımından Rusya'nın büyük devlet geleneğine yapılan vurgu içerisinde halkı duygularına hitap etme ve desteğini kazanmak için ABD'ye meydan okuma ve bu çerçevede Ortadoğu'nun yeri özel bir önem arz etmektedir. Keza Putin döneminde Rusya'nın Ortadoğu politikası esas itibarıyla İran, Irak ve Suriye ekseninde yoğunlaşmıştır. Putin döneminde Rusya'nın Ortadoğu politikasında en önemli farklılık İsrail'le ilişkiler bağlamında yaşanmış ve Çeçenistan savaşında İsrail'in Rusya'yı desteklemesi ilişkilerinin yoğunluğunu artıran yeni bir girdi olarak öne çıkmıştır. Ancak İran'la ve Suriye ile geliştirilen ilişkilerin özellikle nükleer programı ve silah alış-verişi boyutu zaman-zaman Rusya-İsrail ilişkilerinde sıkıntılar yaşanmıştır.

Ortadoğu'nun Rusya için artan önemi Dmitri Medvedev döneminde de (2008-2012) benzer şekilde devam etmiştir. Esasen Medvedev yönetimi Putin döneminin Ortadoğu'ya ilişkin perspektifini devam ettirmiştir. Özellikle İran'ın nükleer programında giderek artan gerginlik dozu ve "Arap Baharı" süreci Moskova'nın bölgedeki ilgi ve aktifliğini güçlendirmiştir. Nitekim, Rusya'nın BMT'de hem de ikili ilişkiler boyutunda İran nükleer

programına ilişkin görüşmelerde oynadığı rol, ya da Arap Baharı'nın etkisine giren Suriye'ye yönelik tavrı bunun kanıtları sayılabilir.

Özetle, 20. yüzyıl boyunca Rusya'nın Ortadoğu'daki etkinliği onun büyük devlet rolünün gelişimi ile paralel bir gelişme göstermiştir ve bu ülkenin uluslararası arenadaki rolünün küçülmesi ile Orta Doğu'daki etkinliği de zayıflamıştır. Ancak 2000'li yılların başında Putin'le birlikte Ortadoğu'nun Rusya için önemi artmış, bu bölgedeki ülkelere imzaladığı yeni enerji ve silah ticareti anlaşmaları ile yeni boyutlar kazanmıştır. Rusya ayrıca, İran nükleer programı, Filistin-İsrail sorunu ve Arap Baharı'nın etkisi ile bölgede etkin rol alma çabasını devam ettirmiştir. Önümüzdeki dönemde bu rolün alacağı biçimi küresel, bölgesel ve Rus iç politikasının dinamikleri belirleyecek.